

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT

ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr V. Hepp, Dr K. Schilder, Dr C. Tazelaar en Dr J. Waterink

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr Joh. C. Breen, Amsterdam; Dr K. Fernhout, Vreeland; Prof. Dr P. W. Grosheide, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr J. G. Kunst, Arnhem; Dr H. W. Laman, Assen; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Dr J. W. Marmelstein, Amsterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; Dr G. Meima, Groningen; Dr J. C. Rollmann, Utrecht; Dr J. Strikwerda, Dokkum; Dr J. Thga, Zwolle; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Dr E. Visser, Arnhem; Dr D. H. Th. Vollenhoven, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielema, Hoofddorp; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Adres der Redactie:

Prof. Dr V. HEPP, Van Broestraat 14, Amsterdam.

Drukkers-Uitgevers:

OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes

Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.

Voor 't Buitenland en Ned.-Indië f7.50 per jaar.

Advertentie: 25 ct. p. regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD. Uit de Schrift: „Kleertheologie“ (Matth. 3:4; Joh. 19:25). — Kerkelijk Leven: Synode-indrukken XX. — Perschoonw. — Kerknieuws — Advertentie.

UIT DE SCHRIFT.

„Kleertheologie.“

En deze Johannes had zijn kleeding van kameelharen. Matth. 3:4.

Zij namen dan zijn kleeduren, voor etken kragtnecht een deel, en den rok. Johannes 19:23.

Eens trok een beroemd Engelsch schrijver (Carlyle) uit Londen weg om geruimen tijd te vertoeven in hooge eenzaamheid, midden op de hei. Wat hij toen gedacht heeft, heeft hij uitgesproken in een boek, waarvan de titel is: De opgelapte kleermaker. Dit boek bevatte zijn „kleertheologie“. Hij wilde ermee zeggen, dat de menschen in den loop der tijden telkens andere kleeren aantrekken en dat de mode ze telkens weer anders voorschrijft; maar de naakte mensch, die onder dat kleed zit, blijft toch eigenlijk alle eeuwen door dezelfde. Zoo is het nu ook op geestelijk gebied. Elke tijd heeft zijn eigen leer, zijn eigen geloof. Maar ook die beschouwingen raken slechts den buitenkant, precies als het kleed dat wij dragen. Onder al die verschillende beschouwingen door blijft de geest van de menschen zichzelf gelijk; het zijn andere vormen, maar het blijft hetzelfde wezen.

Denk nu aan den Dooper. Hij is ook in de stilte geweest. Hij heeft ook in zijn eenzaamheid zoo iets als een kleertheologie bedacht. Hij kwam er ook mee voor den dag. Want toen hij zich ver-toonde straks aan de wereld, wees hij naar zijn kleed. Ziet gij dat kleed, zei hij? Het is van kameelhaar. Het wijkt af van de mode, want de mode is niet onverschillig; de kleeren maken den man niet, maar God maakt den man en de man maakt het kleed, naardat hij God gezien heeft of niet heeft gezien. Ziet gij dit kleed? Het is erg duur; zoo goedkoop als mijn sprinkhanen waren en mijn wilde honig, zoo duur is dit ruwe kleed; want het kleed, dat komt er heel veel op aan. Ziet gij dit kleed? Het is niet een kleed van dezen tijd; zoek den voorraad af van Israëls amts-gewaden, geestelijke en wereldlijke, en gij zult er geen één vinden zooals mijn kleed. Want ik zeg niet; de kleeren doen er niet toe; of: de vormen doen er niet toe; of: de leer doet er niet toe, omdat per slot van rekening toch alles gelijk blijft. Zie mijn kleed. Het is het kleed van Elia. Want Elia en ook de Dooper staan tegenover hun tijd, en ze nemen met de vormen van dien tijd geen genoegen, omdat het wezen van een volk of van een menschenziel lang niet altijd zich gelijk blijft. Er is een volk, er is een tijd, waarin men God vreest, en er is er ook een, waarin men Hem niet vreest. Er is valsche en ware leer; er is een leer van God en er is leer van den duivel. En daarom moet ge niet zeggen: het komt er niet op aan, welk kleed nu lichaam dekt of welke leer nu zieleleven uitdrukt; wil Israël behouden zijn, het keere weder tot den geest van Elia en tot zijn leer. Niet met den tijd afglijden en zeggen: wij blijven toch gelijk. Maar opstaan tegen den tijdgeest en zeggen: bekeert u! Want er is maar één leer, die goed is, en maar één waarheid, die uit God is. Het ideaal brandt in den Dooper voor een nieuwe toekomst. Maar men moet eerst weer naar het verleden terug en naar de leer der vaderen. Bekeert u! Het kleed der zuivere waarheid is van één mit en er is maar één vaste mantelstaf aller dingen: het is de eeuwige, onveranderlijke wet van God. Het kleed van vandaag moet niet worden opgelapt, doch het moet geheel en al worden vervangen door den mantel der gerechtigheid. En dat kleed is onveranderlijk, omdat de gerechtigheid het is. En de gerechtigheid is onveranderlijk, omdat God het is.

Dit is de „kleertheologie“ van dien grooten eenzame van Johannes, zoo men wil.

Evenwel, op Johannes is Jezus gevolgd. En de profetie van Johannes is door die van Jezus vervuld.

Dat komt ook in het kleed van Jezus Christus uit. In Zijn kleed spreekt hij niet Johannes tegen, doch profeteert hij wel boven Johannes uit. Immers, een ander is het kleed van den Dooper en dat van den Christus.

Johannes' kleed is een belijdenis van zijn leven en leer en ambt. Dat van den Christus is het schijnbaar volstrakt niet. Was het wel zoo geweest, het zou ongetwijfeld in het proces aangegepen zijn om hem er mee te honen. Maar Christus' kleed zegt den vreemde niets. Vandaar dat men onder het rechtsgebed zelf de emblemen van hoon en spot maken moet; aan Jezus zelf vindt men niets, dat den spot passende en voor de hand liggende vormen geven kan. Heeft Jezus een mantel, die zijn profetenwerk aankondigt? Neen. Ze kunnen hem blinddoeken en slaan en spuwen straks, om hem te honen, dat hij maar eens profeteeren moest, wie daar sloeg. Maar aan zijn kleed hechte zich de spot niet; het was te gewoon. Zegt zijn kleed iets omtrent zijn koningsambt? Evenmin. Herodes en de soldaten moeten, om den eigen-gemaakte koning te belachen zelf naar passende koningskleeren zoeken. Alles aan Jezus is zoo gewoon. Zóó gewoon, dat Pilatus er niet aan denkt, iets van Jezus' kleed in beslag te nemen als bewijsstuk, en dat zijn soldaten toch heel Jezus' kleed voor zich heel goed bruikbaar achten. Jezus' kleed blijkt een dragelijk en begeerlijk bezit voor den eerste den beste. Wat zouden de menschen met Johannes' kleed hebben moeten doen? Niets; het was hoogstens curiositeit. Maar Jezus is zoo gewoon.

Het heeft diepen zin, dat Johannes buitengewone, en Jezus gangbare kleeding draagt. Het gewone van Jezus is meer en wonderlijker dan het buitengewone van Johannes. Want Johannes geeft in zijn kleed uitdrukking aan zijn diepste levensbezit; zijn kleed is een vorm, waarin zijn geest zich uitdrukt. Doch Jezus Christus kan van de aarde geen vormen leenen, die zijn eeuwig en eeuwig wezen passende uitdrukking geven. Waar is het kleed, dat hem kan sieren en verklaren? Het kan geen profeten-mantel zijn, en geen priester-gewand en geen koningskleed. Al die kleeren zouden liegen; hij heeft immers niet één ambt, doch hij heeft er drie en elk van die drie volkomen. Hij heeft een gewonen naam, dien duizenden anderen dragen; en hij spreekt een gewone taal en is zijn broederen in alles gelijk, slechts de zonde uitgezonderd. Hij is daarin Man van smarten, die zich vernedert, en die zijn buiten-gewone en onzegbare heerlijkheid bedekt achter gewone, menselijke vormen, ook achter het kleed van den dag. Christus neemt het kleed van zijn tijd; zelfs daarin oefent hij zijn gehoorzaamheid, en doet zijn middelaarswerk. Laat de Dooper naar Elia terug-grijpen; maar Christus heeft méér in zich dan Elia; alle profeten worden in hem vervuld; alle typen in hem vertoond. Hij heeft zijn kleed in heel het Oude Verbond. En wijl Hij overal zijn kleed heeft, daarom heeft hij het nergens; dus kiest Hij en neemt Hij het kleed van den dag en geeft zich onder het volk van de straat en spreekt het Woord des koninkrijks. Want Christus grijpt niet, als de Dooper, naar het verleden terug om daarmee een toekomst te maken. Hij is voor verleden, heden en toekomst, gister en heden en in der eeuwigheid dezelfde. Als het Eeuwige Woord heeft hij reeds vóór de Vleesch-wording gesproken onder Israël; hij is van ouds gezalfd en ook bekleed geweest. En niemand steke Christus in zijn mantel, doch hij neme dien van Hem; het is de mantel der gerechtigheid. En die mantel is gansch bijzonder, ook doordat de kleed van Jezus Christus niets bijzonders had.

K. S.

KERKELIJK LEVEN.

Synode-indrukken.

XX.

Slechts van belijdende leden eener Gereformeerde Kerk.

Onder de bezwaarschriften bevonden er zich ook, die gezonden waren door personen, die tot een schismatische kerk behooren.

Ook onder het adres van de heeren Dr J. P. de Graaf Fortman c.s. bevonden zich dergelijke namen.

Het ligt in den aard der zaak, dat bezwaren van hen, die niet met ons in kerkelijke gemeenschap staan, op de Synode onontvankelijk zijn.

Het feit, dat men de kerk uittrad en zich bij een schismatische beweging aansloot, bewijst, dat men geen geduld of wat dan ook had om zijn bezwaren den kerkelijken weg te laten doorloopen.

En nu toch achteral nog bezwaren in te dienen, is geen klein beetje inkonsekvent.

Natuurlijk duiden we zulke inkonsekventie niemand ten kwade.

Er ligt zelfs iets spijts in, dat geen poging kan gewaagd om hen van hun bezwaren te ontlasten.

Dat zij zich nog tot de Synode wenden zou men kunnen beschouwen als een blijk, dat zij, die zich uitwendig van onze kerken hebben losgemaakt, er innerlijk nog niet geheel los van zijn.

Daarom mag men hen niet koud en koel laten schieten.

De leden der plaatselijke kerk, waarvan zij eens deel uitmaakten, hebben zeer zeker een roeping tegenover hen.

Predikant of konsulent zouden hen kunnen opzoeken of tot een samenspreking uitnoodigen.

Maar de Synode kan hen niet helpen.

Zij zelf hebben dat onmogelijk gemaakt.

Misschien lijkt dat sommigen wat streng geoordeeld.

Toch mag de Synode geen ander standpunt innemen.

Niet alleen om de principiële reden, welke wij reeds aangaven, maar ook om praktische motieven.

Waar zou het heen moeten, indien de Synode ook bezwaarschriften van niet-belijdende leden eener Gereformeerde Kerk in behandeling nam?

Wij willen nu niet eens rekenen met de mogelijkheid, dat menschen als Jacob Cohen, ook modernist of Roomsche wel bezwaren konden kenbaar maken.

Maar er zijn er buiten onze Gereformeerde Kerken, die ons minstens even na staan als sommige schismatische broeders en zusters.

Wij denken hier b.v. aan vele Gereformeerden in de Hervormde Kerk en vele Christelijke Gereformeerden.

Wanneer aan die allen zeker recht werd verleend met bezwaren tot de Synode te komen, ware het eind daarvan niet te overzien.

Daarom is het ook praktisch beter, dat geen enkel geval van grensoverschrijding wordt toegelaten.

Dat houdt vanzelf niet in, dat de Synode niet mag ingaan op een verzoek, dat haar door niet-leden eener Gereformeerde Kerk wordt gedaan.

Meermalen zijn er zulke verzoeken tot haar gericht.

Laatst nog met het oog op het Congres voor „Inwendige Zending“.

Het verschil tusschen verzoek en bezwaar zegt hier alles.

Publiek of geheim.

Ernstig werd ook onder de oogen gezien de vraag of de hangende zaken dadelijk in publieke zitting konden worden behandeld dan wel of ze eerst in comité-generaal, dat een besloten karakter draagt, dienden te worden besproken.

Onderling Brandsma stelde zelfs voor, dat de commissie-vergaderingen publiek zouden zijn.

Dit was inderdaad iets nieuws niet alleen in ons kerkelijk leven, maar in heel de samenleving.

voorzover die iets met commissies te maken heeft. Nergens ter wereld zijn commissie-vergaderingen openbaar.

Aan zulk een proefneming waagde de Synode zich maar niet.

De moeilijkheid van de kwestie zat ook niet in de bezwaarschriften.

Die werden, nadat de desbetreffende Commissie daarover een rapport in gereedheid had gebracht, dadelijk in de publieke zitting gebracht.

Zelfs het bezwaarschrift van Ds Vermaat, dat bedoelde een gravamen te zijn — ofschoon bezwaar en gravamen taalkundig dezelfde beteekenis hebben, bestaat er tusschen beide in het kerkelijk spraakgebruik verschil — behoorde daartoe.

In al deze gevallen bleef het comité-generaal achterwege.

Vandaar, dat er ook wel over gediscussieerd werd, gelijk men uit de persverslagen lezen kan.

Wat de discussies niet meer tijd in beslag namen en niet dieper gingen, lag aan de eenparigheid der Synode.

Wat is er in de schismatische pers met de eenparigheid der Synode in haar vroegere zittingen niet de spot gedreven!

Alles zou eerst in comité-generaal zijn bekoststofd.

De tegenstemmers in geheime zitting zouden door allerlei middelen tot voorstemmers in publieke zitting zijn omgetooverd, zoo werd er geïnspineerd.

Welnu, men lette eens op de behandeling van al die stukken, waarover geen comité-generaal is gehouden.

Slechts een hoogst enkele maal werd er dan nog hoogstens door één of twee leden tegengesteld.

Als men daardoor nog niet van de eenparigheid der Synode overtuigd is, zal men het ook wel nooit worden, of liever: wil men het niet worden.

Immiddels doet zulk een eenparigheid aangenaam aan.

Wat er sinds de vroegere zittingen der Synode voorviel, heeft geen der leden aan het wankelen gebracht.

De Synode arbeidde verder in het bewustzijn den goeden weg te hebben ingeslagen.

De verantwoordelijkheid voor het leven onzer kerken werd gedragen met de vastberadenheid des geloofs.

Maar de vraag: publiek of geheim? scherpte zich vooral op andere punten toe.

En wel bij de uitnodigingen, welke de predikanten Van Duin en Brussaard ontvingen om ter Synode te komen, niet — dit zij er terloops bij gemeld — bij het geval van Ds Vermaat, met wien in een Commissie-vergadering werd gesproken.

Zou de Synode beide eerstgenoemde predikanten in comité-generaal hooren of in publieke zitting?

De krasse, stoere Prof. Lindeboom, ondanks zijn hoogen leeftijd nog helder van geest, nam het voor publieke behandeling op.

Er kan hier vóór en tegen gepleit.

Met het oog op het medeleven van alle leden onzer Gereformeerde Kerken verdient publieke behandeling zeer ver de voorkeur.

Indien indertijd Dr Geelkerken niet in een Commissie-vergadering, maar in volle Synode ware verhoord en dan in een zitting, voor ieder lid onzer kerken toegankelijk, zou dit, wij zijn er ten stelligste van overtuigd, gunstig hebben gewerkt en vele thans dissenteerende broeders zouden zeker tot een beter inzicht zijn gekomen.

Nu toch is van deze ondervraging niets zakelijks in de Acta opgenomen. Immers Dr Geelkerken wilde niet, dat de Synode zich op zijn verantwoording zou beroepen, zelfs niet, al zouden de Kamerstenografen de ondervraging opteekenen. Vanzelf had de Synode dezen eisch kunnen afwijzen, maar dan kon er op gerekend, dat Dr G. op staanden voet de Synode zou verlaten.

Maar ook al doet zulk een ingewikkeld geval zich niet voor, zoo blijft openbare behandeling om een ruggeest te ontvangen van de publieke opinie in onze kerken steeds aanbevelenswaardig.

Voor al het „demokratisch“ karakter onzer kerken komt daardoor beter tot zijn recht.

Het argument, dat deze zaken, wijl ze personen betreffen, in besloten vergadering behooren te worden afgedaafd, heeft voor ons geen klem. Wanneer het gevallen van levensucht gold, ware het iets anders. Maar het ging hier om de belijdenis. Dat was het primaire en het persoonlijke is daaraan ondergeschikt.

Tegenover dit sterke „pro“ staat echter een gewichtig „contra“.

Gedingen als deze, welke in de kerken nog al roering wekken, worden door publieke behandeling vaak uit de rustige atmosfeer, welke zij om een goede afwikkeling behoeven, in geladen dampkring gebracht. Afgezien van het gevaar, dat iemand, wiens zaak aanhangig is, onwillekeurig meer voor de kerkelijke tribune dan voor de Synode gaat spreken, zijn bij zulke kwesties de leden onzer kerken gewoonlijk niet evenredig, maar zeer eenzijdig vertegenwoordigd. Dat geeft een spanning, die niet zelden op één of andere wijze ontlasting zoekt, al is het slechts door goed- of afkeurende blikken. Daardoor kan de persoon, die zijn zaak bepleit, worden beïnvloed en de kalmte, welke bij

zulke aangelegenheden bijna het eerst noodige is, begeeft hem dan.

De zaak zelf lijdt daardoor schade.

Proeven, op mindere kerkelijke vergaderingen met publieke behandeling genomen, waren helaas niet moedgevend.

Bovendien.

Wanneer iemand ter Synode komt om bezwaren in te dienen of zich te verdedigen, dan gebeurt het niet zelden, dat hij zich in het begin veel krasser uitdrukt dan op het eind. Door de hem gestelde vragen of de met hem gevoerde discussie ziet hij vaak in, dat hij in het eerst wel wat ver gegaan is. En nu valt het — de ervaring leert het — en de psychologie registreert het — veel moeilijker een publieke uitlating terug te nemen, dan één, die iemand in besloten kring is ontvallen.

Dat alles maakt de beantwoording van de vraag: publiek of geheim, zoo uiterst lastig.

Eigenlijk kan men er het best over oordeelen, als het onderhouden is afgeloopen.

Dan zegt men soms: dat hadden alle leden onzer kerken moeten hooren!

Maar het is nu eenmaal menschen niet gegeven een zaak van achteren te bekijken als men er nog vóór staat.

Bij ons persoonlijk slaat, wanneer het nut van publiek of geheim dubieus is, altijd de schaal naar de zijde van de openbaarheid over en aanvaarden we gaarne het risico van kwade kansen.

Voor de redeneering, dat geheime behandeling toch immer het veiligst is, voelen we niets. Geheime behandeling tot regel te verheffen, achten we zelfs een bedenkelijk kwaad. Het contact met de leden der kerken zou er op den duur door worden verbroken.

In de onderhavige gevallen evenwel konden wij, zij het ook niet altijd zonder aarzeling, de besluiten der Synode in deze billijken.

De Commissie van Advies.

Men moet al een vreemdeling zijn in ons kerkelijk Jeruzalem, indien de naam „Commissie van Advies“ niet op het eerste hooren begrijpelijk is.

In opdracht van de Synode hebben deze mannen zich bij moeilijke aangelegenheden, voortvloeiende uit de beslissingen in de zaak-Geelkerken, de kerken, welke hun hulp inriepen bijgestaan.

Nooit hebben zij zich aan de mindere vergaderingen opgedrongen.

Wel is en wordt dat beweerd.

Maar de Synode kon er zich van overtuigen, dat dit in strijd met de waarheid is.

Het is wel voorgekomen, dat, toen hen werd medegedeeld, dat een Classis hoogstwaarschijnlijk hun hulp zou begeeren, zij zoo opofferend waren, om zich in de nabijheid van de plaats, waar die Classis vergaderde, gereed te houden, opdat de Classis niet verdaagd behoefde te worden.

Hadden zij erg op hun point d'honneur gestaan, dan zouden zij zich heel deffig hebben laten noodigen en een datum hebben vastgesteld, welke hun 't meest schikte.

Doch nu zetten zij alle werk op zij om de Classis ter wille te zijn.

En zie, die welwillendheid is nu als opdringrigheid, als heerschzucht uitgekretel!

Trouwens, niet alleen in dit opzicht, maar om heel hun werk hebben zij aan onbillijke beoordeling blootgesteld.

Invectieven als „inkwisiteurs“ en „moordenaars“ werden hun naar het hoofd geslingerd.

En toen ter Synode Prof. Geesink met gultig gezicht hun bemoeiingen „recherche-arbeid“ noemde, was men er in zekere pers als de kippen bij om deze kwalifikatie als ernst op te vatten.

Dat nu iemand, die Prof. Geesink niet kent, zich zoo vergist, is te begrijpen.

Maar dat men in kringen, waarin men heel goed weten kan, hoe het is bedoeld, zulk een verkeerd indruk zocht te wekken, is toch niet in bescherming te nemen.

Dr de Moor, die ook nog al eens werd misverstaan, betreurde het, dat er geen ironie-letters waren uitgevonden.

En het is zeker jammer, dat ook het gezegde van Prof. Geesink niet met ironie-letters kon worden gedrukt.

Dit moge een wenk zijn aan onze overigens voortreffelijke opstellers van het Synodale persverslag om voor dit „probleem“, wanneer het zich weer eens mocht opdoen, een oplossing te zoeken.

Hadden zij de gehaatsuitdrukking van Prof. Geesink, toen hij die woorden sprak, maar voor de krant in beeld kunnen brengen, dan was de zaak gezond geweest.

Van de bevoegdheid, door de Synode hun verleend, hebben deze Deputaten niet alleen geen misbruik, maar zelfs niet ten volle gebruik gemaakt.

Zij raakten nimmer de uiterste grens van de volmacht, hun verstrekt, maar bleven een goed eind daarbinnen.

Met de grootste omzichtigheid zijn ze te werk gegaan.

De Synode kon dan ook hun handelingen in gemoeide zonder eenig voorbehoud goedkeuren.

En zij zouden stellig een nieuwe opdracht van de Synode hebben ontvangen, indien zij bij monde

van Prof. Kuyper niet zoo dringend hadden verzocht, van dien last ontheven te worden.

't Voorstel om hun mandaat te verlengen, lag er.

Het werd gedaan door den Praeses der Synode. En het is mijn indruk, dat, indien de Deputaten zelf gezwegen hadden, het er met vlag en wimpel zou zijn doorgegaan.

Maar waar Prof. Kuyper, die zeker het leeuwendeel van den last had getorst, uitdrukkelijk verklaarde, dat het hem te zwaar werd, meende de Synode hiervoor te moeten zwichten.

Zij déchargeerde niet alleen deze Commissie, maar benoemde ook geen andere.

Ook daartuit heeft men weer kwaads gezogen.

Men heeft er een stille erkenning van de Synode in gelezen, dat zij met de benoeming van een Commissie van Advies een verkeerd pad was ingeslagen.

Er zal wel meer achter zitten, heeft men geschreven. Immers, als de hoogleeraren Kuyper en Groshede er zich niet meer voor beschikbaar konden stellen, dan had de Synode toch wel twee andere professoren kunnen aanwijzen!

Hiertegenover nu sta de pertinente verzekering, dat er werkelijk niets achter zit en dat er van een zoodanige stille erkenning van de Synode in de verste verte geen sprake is.

Uit geen enkele uitlating noch in publieke noch in geheime zitting noch in commissievergadering bleek, dat één der Synode-leden tot het inzicht was gekomen, dat de Synode door de benoeming dezer Commissie het zuivere kerkrechtelijke spoor had verlaten.

Integendeel was de Synode hoogst dankbaar indertijd het daartoe strekkende besluit te hebben genomen, evenals zij hoogst dankbaar was voor de wijze, waarop de Deputaten zich van hun taak hebben gekweten.

Waarom dan niet tot een nieuwe benoeming werd overgegaan?

Allereerst, omdat de bezwaren, welke Prof. Kuyper voor zich persoonlijk opsomde, voor elken hoogleeraar, die in zijn plaats zou treden, gelden.

Want wel sprak Prof. Kuyper ervan, dat zijn leeftijd 'oorzaak was, dat hij dit extra-werk niet langer op zich kon nemen.

Maar ieder, die hem van nabij gadeslaat, staat verbaasd over zijn enorme werkkraft en vraagt zich soms af: hoe houdt hij het uit.

Dat een jongere kracht meer arbeid zou kunnen presteren dan hij, is wel uitgesloten.

Het trouw waarnemen van zoo'n Deputaatschap vraagt bijna den vollen mensch, ook al staat deze nog „aan den goeden kant van de vijftig“.

Het argument van Prof. Kuyper is voor ieder van kracht.

Ja, het klemt voor anderen nog sterker.

Want terwijl de hoogleeraren Kuyper en Groshede er „in“ zaten, zouden nieuwe er zich nog „in“ moeten werken.

Vervolgens.

De zaak is een ander stadium ingetreden.

De commissie-Kuyper — laten wij haar zoo eens mogen betitelen — wist niet, wat haar te wachten stond. Zij had pioniersarbeid te verrichten. Wat er komen zou kon volstrekt niet worden voorzien. Zij had lijnen uit te stippelen.

Daarin is haar arbeid niet vergeefs geweest.

Dat er zich gevallen zullen opdoen, welke geheel afwijken van de vroegere, is niet te verwachten.

Daarom rijst de vraag: kunnen de mindere vergaderingen, de adviezen van de commissie-Kuyper als richtsnoeren gebruikend, het nu zelf affdoen?

Moeten daarvoor nieuwe deputaten het heel land doortrekken en hun werk, waartoe zij toch in de eerste plaats geroepen zijn, voor een groot deel stilleggen?

De Synode, alles overwegende, oordeelde terecht, dat het geen roekeloos avontuur zou zijn, om het tot 27 October, datum, waarop zij weer vergadert, het eens zonder generale deputaten te probeeren.

Voor al niet, waar zij voor bepaalde hangende zaken als die in de Classes Haarlem, Breukelen en Bolsward bepaalde deputaten aanwees.

Mocht het op 27 October blijken, dat het zonder generale deputaten niet gaat, dan zat de Synode ongetwijfeld niet aarzelen, om er opnieuw te be-noemen.

Kerkrechtelijk is daar niets tegen.

Wanneer het profijt der kerken het eischt, is er juist alles vóór.

Wij hopen echter, dat het niet noodig zal zijn. En wij hebben er ook wel moed op.

De beweging, voortkomend uit de procedure-Geelkerken, heeft gelukkig niet zulk een omvang aangenomen, als door sommigen gevreesd werd en met het oog waarop de Synode in het eerst maatregelen diende te treffen, om op alles voorbereid te zijn.

De toestanden normaliseeren zich van lieverlee.

Hoe eer men van het buitengewone tot het gewone kan terugkeeren, des te liever moet het ons zijn.

De Commissie van Advies geniet een welverdiende rust.

Anderen mogen haar hebben gesmaad, de Synode heeft door haar waardeering stellig het aangedane leed vergoed.

En de waardering der Synode is de waardering van al onze kerken.

HEPP.